Sensorveiledning – RSOS1801 Retten i samfunnet

Ordinær eksamen høst 2025

Oppgave: Gjør rede for begrepene rettslig mobilisering og rettsliggjøring og vis, med bred bruk av pensum, hvordan begrepene kan brukes som verktøy til å forklare og forstå forholdet mellom rett og samfunn.

Kort om emnet

Emnet gir en faglig fordypning i hvordan retten virker i og formes av samfunnet. Studentene introduseres for sentrale rettssosiologiske teorier og begreper, og lærer å anvende disse for å forstå hvordan rett, makt og samfunn henger sammen. Gjennom pensum og undervisning får studentene innsikt i hvordan retten både kan fungere som redskap for rettferdighet og som uttrykk for makt og ulikhet.

Målet med emnet er å gjøre studentene kjent med rettens rolle og funksjon i samfunnet, og hvordan rett og samfunn gjensidig påvirker hverandre. Studentene skal opparbeide seg forståelse for hvordan samfunnsmessige prosesser former rettens utvikling, hvordan retten påvirker sosial endring, og hvordan idealene om rettsstat, demokrati og likhet møter praktiske og politiske utfordringer. Emnet legger vekt på kritisk og selvstendig refleksjon, og skal gi studentene verktøy til å analysere rettslige fenomener i en bred samfunnsmessig kontekst.

Kunnskapsmål:

- forstå at retten har både tilsiktede og utilsiktede virkninger, og inngår i gjensidig påvirkning med samfunnet
- ha oversikt over sentrale rettssosiologiske teorier, begreper og diskusjoner om forholdet mellom rett og samfunn
- ha grunnleggende forståelse av rettsstaten
- kjenne til rettssosiologiske perspektiver på strafferett og velferdsrett, med utgangspunkt i empiriske eksempler

Ferdighetsmål:

- reflektere kritisk over rettens idealer, formål og faktiske virkninger i samfunnet
- lese, forstå og forklare rettssosiologisk kunnskap og sentrale begreper i feltet
- besvare problemstillinger på en analytisk og drøftende måte ved å bruke rettssosiologiske perspektiver

Generell kompetanse:

- drøfte rettens funksjon i samfunnet
- vise innsikt i rettssosiologiske tenkemåter
- identifisere og forklare ulike synspunkter og faglige debatter om rettens betydning i samfunnet

Generelt om oppgaven

Oppgaven tar utgangspunkt i to sentrale rettssosiologiske nøkkelbegreper: rettsliggjøring og rettslig mobilisering. Kandidaten skal både vise at de forstår hva begrepene innebærer og hvordan de kan brukes som analytiske verktøy for å belyse forholdet mellom rett og samfunn.

I vurderingen bør sensor se etter i hvilken grad kandidaten viser faglig forståelse ved å bruke pensum aktivt til å forklare og illustrere hvordan begrepene kan belyse rettslige og samfunnsmessige prosesser. De sterkeste besvarelsene vil vise evne til å koble pensumtekstene til begrepene på en analytisk måte, ved å bruke dem for å illustrere, utdype eller problematisere rettsliggjøring og rettslig mobilisering

Oppgaven ber uttrykkelig om bred bruk av pensum, og det forventes at kandidatene trekker inn flere tekster og perspektiver fra ulike deler av emnet for å vise forståelse av rettens rolle i samfunnet. Samtidig skal bredden ikke gå på bekostning av dybden. Det er bedre at kandidaten anvender et utvalg tekster presist og analytisk, enn at mange bidrag gjengis overfladisk.

Mangelfulle oppgaver kjennetegnes ved at kandidaten gjengir innhold fra pensum uten å koble det opp mot oppgavens tema eller begrepene. Kandidaten må sette begrepene i arbeid for å komme opp på øvre halvdel av karakterskalaen. Upresis gjengivelse av pensum og gjennomgående mangel på presisjon i argumentasjonen gir grunnlag for trekk. Uferdige resonnementer, manglende sammenheng og innslag av uklar/forvirrende språkføring, kan gi grunnlag for trekk. Oppgaver som ikke besvarer problemstillingen, består ikke.

I vurderingen skal sensor se hen til helheten. En besvarelse kan være ujevn, men generelt god teoretisk innsikt, selvstendige resonnementer og evne til å bruke pensum analytisk skal belønnes, og kan til en viss grad oppveie svakheter andre steder. Sensor skal være bevisst at dette er et emne som tilbys tidlig i bachelorløpet til studentene, og at mange studenter kommer fra andre disipliner og fakulteter med andre eksamenstradisjoner. Forventninger til det analytiske nivået i en firetimers skoleeksamen skal være tilpasset dette.

Oppgaven åpner for ulike måter å strukturere besvarelsen på, men det forventes en innledning, hoveddel og en konklusjon. Kandidatene får utlevert pensumoversikt under eksamen, så det skal være mulig å henvise til pensumforfattere med riktig navn og årstall. Formelle krav knyttet til referansestil skal ikke tillegges avgjørende vekt.

Sensorveiledningen inneholder en oversikt over mulige vinklinger, men kan ikke ses som uttømmende. Studentene kan velge andre løsninger og koblinger, og må vurderes på argumentasjonens kvalitet.

Oppgavens innhold

Det er forventet at en del kandidater vil trekke på Mathiesen for å ramme inn oppgaven. Hans tre perspektiver på forholdet mellom rett og samfunn er grundig gjennomgått på pensum og i forelesninger, og gir et teoretisk utgangspunkt for å forstå både rettsliggjøring og rettslig mobilisering som uttrykk for gjensidig påvirkning mellom rett og samfunn.

De sterkere besvarelsene vil også kunne trekke inn de mer overordnede teoretiske perspektivene (for eksempel Mathiesen, Habermas, Weber eller Bourdieu) for å plassere begrepene i en større rettssosiologisk sammenheng.

Helt overordnet vil noen kandidater velge en teoretisk inngang til å besvare oppgaven, ved å bruke de mer overordnede teoretiske perspektivene fra pensum (Marx, Habermas, Weber og/eller Bourdieu), mens andre vil vektlegge empiriske eksempler og case studier. De beste besvarelsene kombinerer disse inngangene.

Videre kan det være en styrke dersom kandidaten i besvarelsen aktivt benytter begrepspar som konflikt/konsensus; makro/mikro; og/eller aktør/struktur og også plasserer eller reflekterer over sin besvarelse i forhold til disse.

I mange besvarelser vil også begrepsparet rettsoptimisme/rettspessimisme settes i arbeid, og det er en styrke om kandidaten evner å belyse både muligheter, begrensninger og mulige utilsiktede virkninger som rettsliggjøring og rettslig mobilisering bærer med seg.

Rettsliggjøring

Rettsliggjøring er det begrepet som er dekket mest både i pensum og i forelesninger, med blant annet en dedikert forelesning på temaet (Rettsliggjøring på godt og vondt av Houge). Det forventes derfor at kandidaten kan redegjøre godt for rettsliggjøring som en prosess der retten får økende betydning i samfunnet, både som normsystem, beslutningsgrunnlag, konfliktløsningsmekanisme og forståelsesramme.

Av de mer overordnede teoretiske perspektivene er Habermas (Dalberg-Larsen 2022) særlig relevant for å definere og forstå rettsliggjøring. Noen vil også kunne gå inn i spenningen mellom system og livsverden, og hvordan rettens logikk kan kolonisere livsverden og kommunikative prosesser. Dette kan gi en god mulighet for å peke på at rettsliggjøring kan gi tap av sosial og demokratisk kontroll. Weber (Hammerslev 2022) kan også anvendes for å forklare rettsliggjøring som en del av modernitetens rasjonalisering, der samfunnets styring blir mer regelbasert og byråkratisk. Bourdieu (Madsen 2022) kan være relevant for å diskutere rettsliggjøring som en utvidelse av rettsfeltets makt - et felt der juridisk ekspertise og symbolsk kapital får økt definisjonsmakt.

Christie (1977) er også aktuelt å trekke inn for å vise hvordan retten og profesjonene "stjeler konflikter" fra folk, og dermed konkretiserer hvordan rettens logikk kan overta sosiale prosesser forankret i dialog og fellesskap. Felstiner, Abel og Sarat (1980) kan brukes til å vise hvordan hverdagskonflikter gradvis transformeres til rettslige krav gjennom prosessen naming, blaming, claiming. Begge perspektivene illustrerer hvordan retten får større betydning i sosiale relasjoner og konflikter, og hvordan juridiske prosesser og språk endrer måten vi forstår og løser problemer på. Her kan både Houge (2023) og Laugerud (2023) trekkes inn som eksempler på rettsliggjøring i praksis. Begge artiklene viser hvordan retten og rettsliggjøring både kan fungere som et vern og et redskap for rettigheter, men samtidig bidra til ekskludering når erfaringer ikke passer inn i rettens rammer og begreper.

Kandidaten kan videre vise til Andenæs (2006), som peker på hvordan rettsliggjøring både kan styrke demokratiet, ved å sikre forutsigbarhet og rettssikkerhet, og samtidig begrense politisk handlefrihet ved å flytte makt fra folkevalgte til domstoler og eksperter. Artikkelen er dermed nyttig for å illustrere at rettsliggjøring både kan skape og begrense makt. Falch (2022) sin artikkel er også et godt eksempel på hvordan rettsliggjøringen av samisk selvbestemmelse kan fungere som motmakt og som verktøy for marginaliserte grupper, men også hvordan dette setter grenser for politisk styring.

Rettslig mobilisering

Begrepet rettslig mobilisering er ikke dekket i like stor grad i forelesninger og på pensum, men begrepet var en sentral del av forelesningen «Forståelse, forventninger og bruk av retten: rettsbevissthet, rettsoppfatning og rettslig mobilisering» holdt av Raftstedt. Kandidaten bør derfor kunne vise at rettslig mobilisering handler om hvordan aktører - enkeltpersoner, grupper eller organisasjoner - bruker retten for å fremme krav, beskytte rettigheter eller utfordrer maktforhold. Sterke besvarelser vil vise at rettslig mobilisering både kan forstås som et verktøy for sosial endring og motstand, samtidig som mobiliseringen utspiller seg på rettens egne premisser og preges av ulik tilgang til makt, ressurser og rettslig handlingsrom

Bourdieu (Madsen 2022) kan være relevant for å belyse hvordan retten fungerer som et eget sosialt felt med bestemte regler, språk og former for kapital. Aktører som mobiliserer rettslig må dermed tilpasse sine strategier til feltets interne spilleregler for å oppnå gjennomslag, samtidig som ulik kapitalfordeling påvirker hvem som faktisk får tilgang til og innflytelse i det juridiske feltet.

Marx (Hammerslev og Mathiesen 2022) kan også brukes for å belyse et strukturelt og kritisk perspektiv knyttet til rettslig mobilisering. Kandidaten kan vise at selv om retten brukes som verktøy for endring, skjer mobiliseringen innenfor et system som i stor grad reflekterer eksisterende økonomiske og sosiale maktforhold. Rettslig mobilisering kan dermed være både frigjørende og begrenset - den utfordrer makt, men innenfor rammer satt av maktens egne institusjoner.

I forlengelsen av dette kan Hellum, Sandvik og Skilbrei (2022) brukes til å illustrere hvordan rettslig mobilisering også må forstås i lys av kjønn og makt. Artikkelen viser hvordan kvinne- og likestillingsbevegelser har brukt retten strategisk for å oppnå sosial endring, men også hvordan denne mobiliseringen synliggjør spenningen mellom rettens formelle likhetsideal og de faktiske sosiale ulikhetene i samfunnet. Gullikstads (2013) tekst peker videre på hvordan sosiale posisjoner og maktforhold påvirker hvem som får tilgang til og definisjonsmakt innenfor rettslige og politiske arenaer og kan supplere det interseksjonelle perspektivet som introduseres i Hellum, Sandvik og Skilbrei.

Kandidaten kan også vise til Sandvik, Ikdahl og Lohne (2021) som viser hvordan retten ble brukt aktivt etter 22. juli som et redskap for både bearbeiding, ansvarliggjøring og kollektiv meningsskaping. Samtidig påpeker forfatterne at rettsliggjøring også kan forsterke sosiale konfliktlinjer og begrense forsoning. Haddeland og Franko (2021) viser hvordan retten kan fungere som arena for å utfordre lovens legitimitet i møte med kriminalisering av migrasjon. De viser hvordan rettssalen blir et sted for motstand og sosial mobilisering, der aktører bruker retten strategisk for å eksponere legitimitetsproblemer i statens politikk. Retten blir her en arena for aktivisme og sosial endring.

<u>Oppsummert</u>

Dersom kandidaten evner å drøfte begrepene i sammenheng, for eksempel ved å vise hvordan rettens ekspansjon og borgernes bruk av retten virker sammen i samfunnsutviklingen, gir dette uttelling.

Kandidatene kan bruke et bredt spekter av pensum til å belyse eksamensoppgaven. Flere av pensumtekstene kan på ulike måter knyttes til prosesser av rettsliggjøring og rettslig mobilisering, selv om de ikke omtaler begrepene direkte. Sterke kandidater vil kunne trekke inn flere deler av pensumlitteraturen – også tekster som i utgangspunktet handler om andre temaer – for å vise hvordan rett, makt, institusjoner og sosiale bevegelser samspiller i utviklingen av rett og samfunn

Karakterskala **Symbol**	**Betegnelse**	**Generell, ikke fagspesifikk beskrivelse av vurderingskriteriene**
A	Fremragende	Fremragende prestasjon som klart utmerker seg. Kandidaten viser svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet.
B	Meget god	Meget god prestasjon. Kandidaten viser meget god vurderingsevne og selvstendighet.
C	God	Jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder. Kandidaten viser god vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene.
D	Brukbar	En akseptabel prestasjon med noen vesentlige mangler. Kandidaten viser en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet.
E	Tilstrekkelig	Prestasjonen tilfredsstiller minimumskravene, men heller ikke mer. Kandidaten viser liten vurderingsevne og selvstendighet.
F	Ikke bestått	Prestasjon som ikke tilfredsstiller de faglige minimumskravene. Kandidaten viser både manglende vurderingsevne og selvstendighet.